

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ, ЩО ВИКОНАНІ З РОЗРИВОМ У ЧАСІ

STUDY OF SIGNATURES THAT ARE EXECUTED WITH A GAP IN TIME

Кожевніков О.А., завідувач відділу досліджень у сфері інформаційних технологій
Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України

Хлівняк О.М., старший судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень,
технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень
Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України

Розглянуто процеси зміни підписів осіб з часом у сукупності з впливом різних факторів, а також особливостями оцінки ознак, що вирізняються в процесі ідентифікаційного дослідження підписів, виконаних з великим розривом у часі.

У вже сформованому підписі осіб, які мають значну письмову практику, зміни окремих загальних і приватних ознак виявляються у зв'язку з подальшим пристосуванням рухів до швидкого письма, однак вони не настільки суттєві, щоб утруднити або унеможливити ідентифікацію особи, що розписалася за підписами, виконаними із розривом у часі.

При частому підписуванні різних за змістом документів іноді у особи з'являється, поряд із основним, додатковий варіант підпису, з більш простою й короткою транскрипцією.

На зміни у підпису впливають також фізіологічні процеси в організмі (хвороба, яка пов'язана з порушенням діяльності письмово-рухової функції або старіння). Цей фактор більше впливає на підписи, які виконані мало- або середньо виробленими рухами.

Незважаючи на відносну стійкість письмово-рухової навички, почерк особи може значно змінюватися з часом. При дослідженні рукописів, виконаних високо виробленим почерком, розрив у часі виконання досліджуваного тексту та зразків може становити від п'яти до восьми років. У цьому випадку проведення порівняльного дослідження можливе за умови, що ця особа не перенесла за цей період хвороб, внаслідок яких могли наступити зміни ознак почерку, а також виключення можливості впливу зовнішніх факторів.

При експертизі підписів, виконаних з великим розривом у часі, експерт повинен мати відомості про вік, освіту, спеціальність, письмову практику конкретної особи, перенесені ним захворювання, що впливають на почерк, для того щоб належним чином оцінити встановлені в процесі дослідження ознаки, що відрізняються.

Дослідження почерку осіб похилого віку передбачає наявність зразків, близьких за часом виконання на момент складання документа, що досліджується. У цих випадках експерту необхідно повідомляти відомості про вік та стан здоров'я особи, щодо якої проводиться почеркознавча експертиза, оскільки похилого віку може спричинити суттєві зміни у почерку.

Ключові слова: почеркознавча експертиза, ідентифікаційне дослідження підписів, фактори, що впливають на зміну підпису у часі.

The processes of changes in signatures of individuals over time are considered in conjunction with the influence of various factors, as well as the particular assessment of differing features identified in the process of identification research of signatures performed with a large gap in time.

In the already formed signature of persons who have significant writing practice, changes in individual general and private features are revealed in connection with the further adaptation of movements to fast writing, but they are not so significant as to make it difficult or impossible to identify the person who signed the signatures executed with a gap in time.

When frequently signing documents of different content, a person sometimes has, along with the main one, an additional version of the signature, with a simpler and shorter transcription.

Changes in the signature are also affected by physiological processes in the body (disease associated with impaired writing and motor function or aging). This factor has a greater effect on signatures that are performed with low- or medium-produced movements.

Despite the relative stability of writing-motor skills, a person's handwriting can change significantly over time. When studying manuscripts made with highly developed handwriting, the gap between the time of execution of the studied text and the samples can be from five to eight years. In this case, conducting a comparative study is possible on the condition that this person did not suffer any diseases during this period, as a result of which changes in the signs of handwriting could occur, as well as excluding the possibility of the influence of external factors.

When examining signatures made with a large gap in time, the expert must have information about the age, education, specialty, writing practice of a specific person, diseases that affect the handwriting, in order to properly evaluate the distinguishing features established during the research.

The study of the handwriting of the elderly requires the presence of samples that are close in execution time to the time of drafting the document under study. In these cases, the expert must be informed about the age and health status of the person for whom the handwriting examination is being conducted, as old age can cause significant changes in handwriting.

Key words: handwriting examination, identification study of signatures, factors influencing changes in signature over time.

Під час написання судово-почеркознавчих експертиз деколи зустрічаються випадки щодо дослідження підписів, виконаних з великим розривом у часі.

Питання щодо дослідження підписів, виконаних з великим розривом у часі в тій або іншій мірі досліджувались Меленевською З. С., Свобода Є. Ю., Шаботенко А. І., Воробей О. В., Ковальчуком З. А., Липовським В. В., Петряєвим С. Ю., Фридманом І. Я., Ципенюком С. А., які висвітили та проаналізували саме цю проблему, та вдосконалили шляхи її вирішення.

Удосконалення методичних засад судово-експертного дослідження підписів, що виконані з розривом у часі.

Тільки на певному етапі формування з набуттям стійкої навички при виконанні підпису конкретного виконавця з'являється індивідуальна сукупність ознак, властива тільки для його підпису. Ця сукупність і дозволяє ідентифікувати виконавця підпису незважаючи на те, що зміна

підпису в процесі її подальшого формування продовжується.

Таким чином, сформований підпис є відносно стійким протягом усього життя людини. У вже сформованому підписі осіб, які мають значну письмову практику, зміни окремих загальних і приватних ознак виявляються у зв'язку з подальшим пристосуванням рухів до швидкого письма, однак вони не настільки суттєві, щоб утруднити або унеможливити ідентифікацію особи, що розписалася за підписами, виконаними із розривом у часі.

«Для появи суттєвих змін у підпису особи, яка не має значної практики письма, необхідний значний період часу. Для особи, що розписується часто, потрібно значно менше часу навіть для повної заміни старого варіанту підпису новим з новою транскрипцією. Особливо це характерно для осіб, почерк та підпис яких ще остаточно не сформувалися (тобто у віці 20–30 років). При частому

виконанні підпису особа, що його виконує, спрощує свій підпис, робить його більш пристосованим до швидкого виконання. При цьому процес формування підпису може обігнати процес вироблення навички почерку» [1, с. 213].

Деякі фактори, які в своїй сукупності впливають на зміну підпису в часі є:

- вікові зміни організму;
- зміни статусу особи, що розписується;
- зміна прізвища, ім'я та по батькові;
- патологічні зміни організму;
- збільшення або зменшення письмової практики.

Розрізняють наступні вікові періоди:

- немовля (від народження до 1 року);
- ранє дитинство (1–3);
- дошкільний вік (від 3 до 6–7);
- молодший шкільний вік (від 6–7 до 11–12);
- отроцтво (от 11–12 до 15–17);
- юність (від 15–17 до 19–21);
- молодість (від 19–21 до 25–30);
- зрілість (від 5–30 до 55–60);
- літній вік (від 55–60 до 75);
- старечий вік (75–90);
- довгожителі (старше 90 років).

«При частому підписуванні різних за змістом документів іноді у особи з'являється, поряд із основним, додатковий варіант підпису, з більш простою й короткою транскрипцією.

На зміни у підпису впливають також фізіологічні процеси в організмі (хвороба, яка пов'язана з порушенням діяльності письмово-рухової функції або старіння). Цей фактор більше впливає на підписи, які виконані мало– або середньо виробленими рухами.

Вказані фактори пов'язані між собою. Так, формування підпису закінчується приблизно у 30–35 років. Саме у цьому віці, а також у наступні десятиліття практика виконання підпису є найбільшою. У похилому віці практика виконання підписів скорочується» [2, с. 31].

Вікові зміни, пов'язані зі старінням організму людини (природне фізіологічне старіння), починають виявлятися лише в літньому віці.

«Особливістю підготовчого етапу в даному випадку є необхідність отримання та аналізу відомостей про умови виконання підпису: стан здоров'я передбачуваного виконавця в момент нанесення підпису та в період попереднього (діагноз, час захворювання, перебіг хвороби, її наслідки, лікування та його результати), поза виконавця та становище документа на момент виконання підпису, характер підкладки, звичність письмового приладу, стан зору, вид допомоги, що надається виконавцю. Ці дані можуть бути використані експертом при оцінці ознак, що розбігаються в ході дослідження [3, с. 114].

При травмі руки, якою людина розписується, в залежності від ступеня її тяжкості у підписі з'являються різні ознаки порушення координації рухів та зниження темпу письма.

«Підготовка матеріалів для дослідження підписів, виконаних із розривом у часі, залежить від ступеня сформованості підпису.

Формування підпису закінчується до 35 років. Тому, якщо досліджується підпис особи, молодшої за цей вік, обов'язкове надання зразків підписів, які б відповідали досліджуваному за часом виконання. Від осіб, діяльність яких пов'язана з підписуванням різного роду документів, необхідно отримувати всі варіанти їхніх підписів.

Ідентифікаційне дослідження сформованих підписів, у тому числі підписів осіб похилого віку, які виконані високовиробленими рухами, у більшості випадків можливо шляхом порівняння зі зразками, які не відповідають часу виконання досліджуваного підпису. Розрив у часі у 10–20, а іноді навіть 30 років не є перешкодою для проведення ідентифікації у випадку, якщо за цей час не було

різких коливань у об'ємі письмової практики, захворювань і інших причин, які могли спричинити суттєві зміни у підпису.

Експерту необхідно надавати відомості про вік, стан здоров'я, характер і об'єм письмової практики.

При дослідженні підписів осіб похилого віку, які не мають письмової практики, тобто виконані середньо-виробленими або маловиробленими рухами, наявність зразків підписів, які відповідають цим підписам за часом виконання, обов'язкова. Це викликано тим, що у таких підписах зміни бувають настільки значні, що без відповідного за часом порівняльного матеріалу ідентифікація значно ускладнюється. Обов'язкові й відомості про вік, стан здоров'я, освіту осіб, що ідентифікуються» [1, с. 214–215].

«Враховуючи, що у сформованих підписах осіб зрілого віку, як правило, суттєвих змін не настає, їхнє дослідження звичайно не відрізняється від загальної методики дослідження підписів. Окремі розбіжності, які можуть бути виявлені при дослідженні таких підписів, експерт може визнати несуттєвими і пояснити їх обставинами, які відомі йому з матеріалів справи (наприклад, різким збільшенням практики виконання підпису).

При дослідженні таких підписів можуть з'явитися деякі розбіжності транскрипції – зменшення кількості безбуквених елементів у середній частині підпису, загальних – зв'язності і розстановки, а також окремих – виду з'єднання рухів при виконанні елементів букв, розміщення точок з'єднання, початку або закінчення рухів. Вони повинні бути оцінені як типові ознаки, які свідчать про подальше спрощення рухів у підпису, а тому несуттєві.

Збіги ж загальних (розміру, нахилу), стійких і таких, що рідко зустрічаються, окремих ознак, які утворюють індивідуальну сукупність, властиву підпису певної особи, будуть достатньою підставою для категоричного позитивного висновку про тотожність» [2, с. 34].

У сформованих підписах осіб у віці до 60 років із часом настає менше змін, ніж у почерках, що формуються. У більшості випадків ідентифікація осіб із сформованою навичкою виконання підпису можлива.

У підписах осіб похилого віку (старше 60 років), які виконані високо виробленими рухами, як правило, настають незначні зміни: це деяка уповільненість рухів, кутастість, зменшення зв'язності, поява незначних ознак атаксії, відмова від спрощень. Із окремих ознак змінюється вид з'єднання при виконанні букв, форма рухів при виконанні початкових і заключних штрихів і деякі інші. Ідентифікація осіб похилого віку за підписами, виконаними з розривом у часі високо виробленими рухами, у більшості випадків можлива.

Більше змін, які перешкоджають ідентифікації, настає у підписах осіб похилого віку, які мають середньо вироблену або мало вироблену навичку письма. У підписах осіб старечого віку (біля 80 років) спостерігається більше ознак порушення координації рухів, більш ярко проявляються ознаки атаксії, рухи стають кутастими, уривчастими. У транскрипції нерідко пропускаються окремі букви або їхні елементи. Більшість букв виконується роздільно. Але окремі ознаки залишаються стійкими, такі як протяжність рухів при виконанні букв і їхніх елементів, відносне розміщення рухів при написанні букв, форма рухів при виконанні елементів букв. Для ідентифікації осіб за такими підписами необхідні зразки, які відповідні за часом виконання [1, с. 214].

Зауважимо, що тільки на певному етапі формування з набуттям стійкої навички при виконанні підпису конкретного виконавця з'являється індивідуальна сукупність ознак, властива тільки для його підпису, що є відносно стійкою протягом усього життя людини.

У осіб, які мають значну письмову практику, зміни окремих загальних і приватних ознак виявляються у зв'язку з подальшим пристосуванням рухів до швидкого

письма, однак вони не настільки суттєві, щоб утруднити або унеможливити ідентифікацію особи, що розписалася за підписами, виконаними із розривом у часі.

Фактори, які впливають на зміну підпису в часі: вікові зміни організму, зміни статусу особи, що розписується, зміна прізвища, ім'я та по батькові, патологічні зміни орга-

нізму, збільшення або зменшення письмової практики, при травмі руки, якою людина розписується, в залежності від ступеня її тяжкості у підписі з'являються різні ознаки порушення координації рухів та зниження темпу письма.

Для ідентифікації осіб за такими підписами необхідні зразки, які відповідні за часом виконання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Меленевська З.С., Свобода Є.Ю., Шаботенко А.І. Судово-почеркознавча експертиза. За заг. ред. І.П. Красюка. Укр. Центр духовн. Культури. 2007. – 280 с.
2. Меленевська З.С., Воробей В.Л. Криміналістичне дослідження підписів: Посібник. – К.: Університет. Вид-во «Пульсари», 2006 – 84 с.
3. Ковальчук З.А., Липовський В.В., Меленевська З.С., Петряєв С.Ю., Фрідман І.Я., Ципенюк С.А. Зразки експертних заключень. Судове почеркознавство. К.: РІО МВС України, 1995. – 164 с.